

שחיטת קטן או בחור

שלומי רייסקין

השוחט ממונה על תפקיד חשוב ואחראי ביותר, הדורש ידע, מיומנות, כושר גופני ויכולת התמודדות עם שלל הדילמות, הפיתויים והלחצים הנלווים לתפקיד. ייתכן כי לא כל אחד יכול או רשאי לשחוט, ואחד מאלה שכשירותם מועמדת בספק הוא הקטן. המשנה במסכת חולין (א א) מתירה בדיעבד לאכול משחיטת קטן שהתבצעה תחת השגחת מבוגר, וזה לשונה: 'הכל שוחטין ושחיטתן כשרה, חוץ מחרש שוטה וקטן, שמא יקלקלו בשחיטתן; וכולן ששחטו ואחרים רואין אותן - שחיטתן כשרה'. במסכת סוכה (מב ע"א-ע"ב) מובאת ברייתא, וזה לשונה: 'תנו רבן קטן... היודע לשחוט - אוכלין משחיטתו. אמר רב הונא: והוא שגדול עומד על גביו'.¹ עם זאת, עדיין יש מספר שאלות, כגון: מי נחשב כקטן לעניין זה, האם ניתן למנות קטן או נער לתפקיד שוחט בקהילה, והאם ניתן למנות בחור כשוחט?

1. עיין ביבירור הלכה על מסכת סוכה (ירושלים תש"ן, עמי קב), ושם נתפרטו דעות הראשונים בעניין הצורך באימון ידיו של קטן, ואם הוא לכתחילה או בדיעבד.

שחיטת קטן

בעניין ההגדרה מיהו קטן לעניין שחיטה, כותב ר' יצחק ממרסיליא, בעל ספר העיטור (ניו יורק, תשט"ז, שער שני - ה' שחיטה, דף כא ע"ב), כי כמו בשאר דיני תורה - גם כאן בן שלוש-עשרה שנה ויום אחד כבר נחשב לגדול. כך גם דעת הראב"י והאור זרוע (ח"א, ה' שחיטה, ס"י שסז). המרדכי במסכת חולין מזכיר את הנאמר בשם אלדד הדני אודות שחיטה, שאסורה על זקן בן שמונים שנה ומעלה, ועל נער שלא מלאו לו שמונה-עשרה שנים.² המרדכי מוסיף ואומר, שדברים אלו הם בגדר 'חומרא בעלמא', ואין נוהגים כך. נוסף לכך אומר המרדכי, כי שחיטת הקטן פסולה, וכשרה רק בדיעבד, אם אחרים צפו בה מתחילה ועד סוף, אך לכתחילה - אין נותנין להם לשחוט כלל (אפילו אם אחרים עומדים על גביהם).³ עפ"י שולחן ערוך, הקשר שחיטת קטן היא בדרך כלל רק בדיעבד, אך אם הוא יודע לאמן את ידיו - יכול לשחוט לכתחילה, אם אחרים עומדים על גביו. וזה לשון השולחן ערוך (יו"ד, ס"י א, סעיף ה):

קטן שאינו יודע לאמן ידיו לשחוט, אין מוסרין להם לשחוט לכתחלה, אפילו אחרים עומדים על גביהם... ואם הקטן יודע לאמן ידיו, אם אחרים עומדים על גביו, שוחט לכתחלה ומותר לאכול משחיטתו.⁴

הרמ"א בהגהותיו מוסיף, שבן שלוש-עשרה שנה ויום יכול לשחוט בעצמו, ויש מחמירים המצריכים להמתין עד לגיל שמונה-עשרה, לפי שאז הוא גברא בר דעת, ויודע להיזהר. ר' שלמה לוריא (מהרש"ל, פולין, המאה ה-טז) מסייג את החומרה שלא לתת קבלה למי שאינו בן י"ח ואומר, שאם

2. המרדכי גם מונה בשם אלדד הדני, בין שאר הפסולים לשחיטה, את מי ששחט ולא היה סודר על ראשו. ייתכן שמצאו כאן רמז לרווק, שאינו פורס סודר על ראשו, כאמור בקידושין כט. השערה כזו לא מצאנו במקור אחר.

3. כך גם אומר רבנו נסים על הרי"ף (חולין א ע"א), ד"ה יוכלן ששחטו; וראה דברי ר' יהושע בעז בישלטי הגבורים על הרי"ף מסכת חולין, א ע"א, אות א.

4. וכך משמע מלשונו של הרמב"ם ביד החזקה, הלכות שחיטה ד ה.

הנער בן תורה וירא שמים, הגבלה זו אינה חייבת לחול לגביו. להלן דבריו ביים של שלמה' (על מסי' חולין, ירושלים תשנ"ה, עמ' א):

ולפי"ז ראיתי בימי חורפי [ראשית המאה ה-טז - ש"ר] שבעלי הוראו נהגו שלא להחזיק לנער לשחוט בסתם עד שיהא בן י"ח שנה, ובר ישוב הדעת, וחומרא זו ע"פ הלכות א"י, ויש להם סמך ממסכת שבת... ובפרט האידנא דנהגו כמה חומרות בשחיטה... ומ"מ הכל לפי מה שהוא הנער, כי לפעמים ימצא הנער בעל תורה וחרד ביראת השם רגילים אף בעלי הוראה להרשות אותו ולהחזיקו במומחה, על הסתם אני אומר. ואם הוא בור וטפש אין ראוי להחזיקו עד שיבא לכלל שנותיו, דהיינו י"ח שנה...

מלבד עדות זו של המהרש"ל אודות פסיקות בפועל התומכות בחומרה זו, הרי יש בידינו עדות נוספת בדברי ר' יהושע בעז (איטליה, המאה ה-טז), ב'שלטי הגיבורים' על הרי"ף (חולין א ע"א, אות א), המשער כי הטעם לחומרה הוא העובדה, שנערים עלולים להקל בשחיטה, ולא להקפיד בה כראוי. להלן דבריו שם:

... אמת כי ראיתי בדורינו כמה בעלי הוראה שמחמירין שלא להרשות שום אדם לשחוט עד שימלא י"ח שנה כדברי הלכות ארץ ישראל, ואולי משום דבקעה מצאו וגדרו בה גדר, דכמה דרדקי שכשמרשים אותן לשחוט בינן לבין עצמן בפחות משנים הללו שמקילין הם בשחיטה. ולכך החמירו שלא להרשות שום אדם עד שיהיה בן י"ח שנים גמורים דאז גברא בר דעת הוא ולא יקלקל שחיטתו.

עדות נוספת לגישה המחמירה לחכות עד גיל י"ח קיימת באיגרת מוונציה מן המאה ה-טז,⁵ שכתב, כפי הנראה, אחד מצאצאי ר' יהודה

5. מובאת במאמר של ראובן בונפיל, 'קווים לדמותן החברתית והרוחנית של יהודי איזור וויניציאה בראשית המאה הטז', ציון, שנה מא, כרך LX (תשל"ו), עמ' 71.

מינץ לבנו, ובה הועתקו אחדות מן התקנות של ר' יהודה מינץ ובני חוגו. להלן תוכן תקנה משנת רס"ז (1507 למנינם): '... גם גזרנו, שמכאן והלאה לא להרשות שום אדם לשחוט, רק שיהיה בן י"ח שנה, כמו שהמנהג ג"כ בהרבה מקומות מאשכנז שלא לתן רשות לבדוק עד שיהא בן עשרים שנה'. ראובן בונפיל כותב אודות איגרת זו, כי אף בקהילות אשכנז לא מצאנו סיג, שקטן לא ישחט עד שיהא בן י"ח שנה, ואף שם המנהג הוגדר כחומרה בעלמא, שאין נוהגים על-פיה.⁶ מכך הסיק, כי גזרה זו היא חידוש שביקשו בני חוגו של מהר"י מינץ להנהיג באיטליה, כדי לבטל את המנהג הנפוץ בארץ זאת להעניק היתר שחיטה לנערים עם הגיעם לגיל **שלוש-עשרה שנה**.⁷ לדבריו, הייתה כאן מגמה להגן על צביון הציבור האשכנזי ולמנוע את התפשטותו על פני עשרות יישובים קטנים (בדומה להתפזרותו של ציבור הילועזים), על מנת לשמור על רוחניותו וזיקתו לחיים יהודיים מלאים. ברם הסיפא של התקנה מצביעה בבירור על מנהג **מקובל** (ולא חידוש) בקהילות אשכנז, שלא לתת היתר לבדיקה, 'כי-אם למי שמלאו להם עשרים שנה'. בונפיל מביא בהמשך עדויות נוספות מן המאות ה-טו-טז המאשרות, כי באיטליה נהגו להכשיר נערים למלאכת השחיטה בגיל רך למדי.⁸ לדבריו, הנסיבות הכריחו הכשרת נערים

6. ראובן בונפיל, שם, עמ' 90, ועיין שם גם בהערה 123.

7. בונפיל מביא סמך וראיה מדברי ר' יהושע בועז המובאים לעיל, ב'שלטי הגיבורים'. הוא מדייק מלשונו (כי ראיתי בדורינו... ואולי משום דבערה מצאו וגדרו בה...), כי אין ספק שהחידוש נתחדש בדורו, והיה בו משום חומרה מכוונת לגדור בעד תופעה שכיחה של שוחטים נערים, ויהדעת נותנתי שרמז כאן לתקנת מהר"י מינץ ובני חוגו דווקא.

8. לחן העדויות שהביא שם: א. במחצית השנייה של המאה ה-טז רשם נער יהודי, כי בגיל שמונה וחודש אחד התחיל ללמוד, ושחט כבר בגיל שתים עשרה וחצי. בונפיל מציין, שזה היה מנהג מקובל מזורי דורות במקומו של הנער. כלומר, לימוד שחיטה ובדיקה היה חלק מחינוכו של נער יהודי בבתיהם של עשירים, שהחזיקו מלמדים פרטיים. ב. בראשית המאה ה-טו, בכג אב קס"ח, ובראש חודש אדר ב' קס"ט, העניק המלמד שמואל בן יהודה היתרי שחיטה ובדיקה לבניו של עמנואל מנורצי, וסייג שיש צורך לראות בשחיטת בקי עשרה עופות. הוא כינה אותם בכינויים 'ילד הנעים', 'נער ורך בשנים', 'ילדי שעשועים', ועפ"י בונפיל, ברי שאין כינויים אלו מורים על מי שמלאו להם שמונה-עשרה שנה. ג. בשנת קע"ט (המאה ה-טו) העניק ר' מאיר בן משה אבן לטיף באיטליה היתר שחיטה לנער אברהם בן מרדכי.

לשחיטה, וזאת בשל המבנה הדמוגרפי של יהודי איטליה, שלרוב לא התגוררו בערים גדולות (בניגוד לאשכנז), אלא היו פזורים במרכזים קטנים, שם לא תמיד היה אפשר להחזיק שוחט מקומי. קומץ משפחות יהודיות היו חייבות ללמד את ילדיהן הלכות שחיטה, ואף הנשים הפכו להיות שוחטות, במידת הצורך.⁹

במאה ה-10 קובל ר' יאיר חיים בכרך בשו"ת חוות יאיר (לעמבערג תרנ"ד, ס"י קעח), על כך שבורים ונערים שוחטים. בעל חוות יאיר מביא עדות אישית מימי צעירותו אודות נער ששחט ובדק בגרמניה:

... בדורות הללו שכבר גדולה המכשלה בארץ אשכנז ביושבי כפרים שנמסר דבר הגדול הזה לע"ה ובורים ונער קטן נוהג בס ועל זה אנו בושים ודווים ואיך נקל עוד שישחוט ויבדוק בלי קבלה... ונהירני כד הוינא זוטרא לגברא אב"ד דמדינה קובלענץ שנשאלתי מב"ב מכובד הדר בכפר מעבר לנער ריין שמו טאל שעיקר מחייתו היה במכירת בשר לגויים טריפות אם יזדמנו... **והיה לו נער שוחט ובדק**... והנה הב"ב בעצמו כבר למד דיני שו"ב כהלכתן רק שעדיין לא לקח קבלה...

הש"ך (יו"ד, ס"י א, ס"ק כח) מביא את הסתייגותו של המהרש"ל המובאת לעיל, המציינת שאם הנער בן תורה וירא שמים, ההגבלה עד גיל י"ח אינה חייבת לחול לגביו.

במאה ה-17 נכתב ב'פתחי תשובה' (יו"ד, ס"י א, ס"ק יא), כי גם נער בן י"ג שנה אסור לו לשחוט לצורך אכילה, עד שיביא ב' שערות, ושם הובאו מספר טעמים:

א. הוא **פסול מדאורייתא**, לפי שאין סומכים על חזקה דרבא¹⁰ אלא

9. ראה דניאל שפרבר, מנהגי ישראל, ד, ירושלים תשנ"ה, עמ' יב.

10. 'חזקה דרבא' - הכוונה לדבריו של רבא (נידה מו ע"א), 'זהאמר רבא: קטנה שהגיעה לכלל שנותיה - אינה צריכה בדיקה, חזקה הביאה סימנא! רבא אומר, שקטנה (וכן הקטן) המגיעה לשנות בגרות, אינה צריכה בדיקה להבאת שערות. ולענייננו, קטן שהגיע לכלל שנותיו והוא בר מצווה, אינו צריך בדיקה של הבאת ב' שערות, אלא אנו אומרים: 'חזקה שהביא סימנים'.

בענייני דרבנן (עפ"י המג"א).

ב. הוא אינו 'בר זביחה', כלומר, אינו ראוי לבצע פעולות זביחה [מפני שאינו אדם בשל] (עפ"י בעל הילבושי).

ג. הוא אינו בר עדות, אם אין אחר עומד על גביו, עד שיוודע שהביא בי שערות או עד שהוא בן לה שנה ויום אי [כיוון שאז עברו רוב שנותיו] (ש"ך) או שנתמלא זקנו. בהמשך נכתב בסוגריים: 'זמ"ש [ומה שכתב] המג"א [המגן אברהם] עד שיהא בן י"ח שנה כבר תמהו עליו האחרונים'.

כפי הנראה, בתימן לא היו הגבלות על הסמכת נערים שכבר הגיעו למצוות, וכך נכתב בספרו של יי צוריאלי, 'מינוי ושחיטה בתימן בדורות האחרונים' (ירושלים תש"ן, עמ' 9-10).

בתימן היו תלמידים רבים קונים לעצמם מומחיות זו [בשחיטה - ש"ר]. בהגיעם למצוות, היו משננים הלכות אלו, ואחר כך היו באים לפני המארי שהיה בוחנם, ושוחטים לפניו שלוש פעמים... אחרי שהמארי הכיר בבקיאותם ובתננם במעשה השחיטה, קיבלו ממנו הרשאה לשחוט.

מכל מקום, ייתכן שהדברים אינם פשוטים כל כך, כפי שעלול להשתמע מן הקטע הבא (המתורגם) מתשובת בית-דין בצנעא משנת 1834, בעניין מינוי 'מארי' על יהודי בית-עדאקה. להלן תשובת הדיין הראשון, ר' יוסף בן סאלם אלקארה (יוסף צוריאלי, שם, עמ' 37):

הרינו מודיעים לכם בעניין ר' שלום... שאין אנו סומכים עדיין עליו להתמנות לאנשי עיר גדולה לשחוט ולקדש ולגרש [י] אלא שהוא נטל רשות ועדיין הוא רך בשנים ואין אנו מקבלים אחריות עליו, אלא רק לאחר שיעלה, שיבא ויסמך (לרבנות), ולא - הרי הוא מנוע עפ"י דעת בדיצ"ו...

ואלו דברי הדיין השני, ר' דוד בן אברהם צאלח:

הואיל ועדיין ר' שלום... לא נסמך לקידושין ולגירושין ויתירה מזאת לשחיטה אלא על דעת שלא להתמנות על הציבור הרי שאינו יכול להתמנות אלא רק לאחר שנכנס להיסמך אצל ב"ד יצ"ו, ואם לא - הרי הוא מנוע מלשחוט ומלקדש ומלגרש בכח תורת מרע"ה ובכח התקנה ע"ד ב"ד יצ"ו.

משתמע מדברים אלו, שייתכנו שני סוגים ושתי רמות של הסמכה; הסמכה לשחיטה ציבורית והסמכה לשחיטה פרטית בלבד,¹¹ בשל גילו הצעיר של השוחט.¹²

בספר 'תורת זבחי לראשון-לציון, ר' חיים דוד חזן (מרוקו-א"י, המאה ה-יט), נכתב, כי 'כבר כתבו רבני האחרונים' שדברי הרמ"א הם חומרה יתרה, ואם הנער משכיל ולומד, יכול לשחוט לכתחילה גם אם אינו בן י"ח, והוא מוסיף: 'וכן הוא מנהגינו, אבל לא פחות מט"ו'. כלומר, נער יכול לשחוט, לאחר שמלאו לו טו שנים.

ב'אוצרות הפוסקים' (לקט שו"ת מחכמי מרוקו זיע"א, בעריכת יעקב עובדיה ומאיר בירדוגו, סי' א ס"ק ג, עמ' ג) מוזכרת עדות מהעיר אוראן שבאלג'יר, אודות מקרה שאירע שם, שבו לא העניקו הדיינים סמיכה לנער הצעיר מגיל י"ח שנה.

11. ועיין בספרו של יוסף צוריאלי, בעמ' 39, ששואל על עניין זה: 'יכאן צריך לשאול, האם יש הבדל בין השוחט ליחיד לבין השוחט לרבים? אין הבדל. אם כן מהו הבסיס שעליו נסמך המשיב? התשובה צריכה להינתן במישור אחר. יש להבדיל בין כל דבר ודבר הנעשה בין האדם לבין עצמו או בינו לבין משפחתו ובין אם הדבר נעשה בציבור, שהכל צופים בו והכל עדים עליו והכל מעורבים בו... וכל דבר שבציבור יש לו להתנהל בהסכמת ראשי הציבור והמארי...'

12. ראה ההרשאה בספרו של יוסף צוריאלי, עמ' 25, שם אכן יש תנאי מפורש, שיחזור על תלמודו. עיין גם במאמרו של יוסף דחוח-הלוי, 'נוסח הרשאה לשחיטה ולרבנות מתימן', לראש יוסף (בעריכת יוסף טובי), ירושלים תשנ"ה, עמ' 478, שם מופיע תנאי של חזרה בכתב הרשאה. מביטויים המופיעים במספר תעודות מתימן ניכר גילו הצעיר של הבחור שניתנה לו ההרשאה, כגון: 'שבא לפני התלמיד הנעים' (יוסף צוריאלי, עמ' 19 ועמ' 67), 'בר חכים וסוכלתני' (לראש יוסף, עמ' 478), 'התלמיד הטוב והנעים' (שם), 'הבן הנעים, החכם והמשכיל' (שם, עמ' 479), 'התלמיד הטוב והנעים' (שם). ראה גם ההפניות המצוינות בהערה מס' 1 (לראש יוסף, עמ' 475) למאמרים בנושא השחיטה בתימן.

שחיטת בחור רווק

קולות נגד שחיטת בחור שאינו נשוי נשמעים החל מן המאה ה-18. ר' משה אמארייליון, בעל שו"ת 'דבר משה' (שאלוניקי תק"ב, ח"א יו"ד, סי' ג, דף לב ע"ד) כותב, שאין נותנים קבלה למי שאינו נשוי או שאינו בן עשרים, וכך כתב באייר תצ"ז (1737 למנינם):

ודע כי זה ימים רבים ושנים שהרב... גזרו על שוחטי ובודקי עירינו יע"א שלא יתנו כתב קבלה לשום בחור עד שיהיה לו לפחות עשרים שנה ושיהיה נשוי ושיוודע לפחות לקרות ס' ב"י היטב ואם חסר אחת מהם שלא יתנו לו כתב קבלה.

מאידך, ב'תקנות הקהילה היהודית בכפר אוני¹³ שבצרפת, מאמצע המאה ה-18, מצוינת תקנה הקשורה למיסוי, ולפיה אלמנה שיש לה בן פנוי העוסק בשחיטה, היא מחויבת במס; מכך משתמע, ששוחט רווק (פנוי) היה דבר דיי שכיח, שאם לא כן לא היה צורך לציין זאת בתקנות הקהילה.

בתקנות מורביה כתוב, כי '... אין הרב רשאי ליתן קבלה על שחיטה ובדיקה לבחורים הלומדים בישיבה, וכן לא יתן קבלה לבן אדם פחות מגיל י"ח שנים... (סי' קנד)'.¹⁴ הועלתה השערה, שייתכן שהטעם לאיסור נתינת הקבלה לבחורי ישיבה, גם הוא מפני שהם בדרך כלל צעירים מגיל י"ח שנים.¹⁵

בספר 'השוחט והשחיטה בספרות הרבנות' לר' יקותיאל יהודה גרינוואלד (ניו יורק תשט"ו, עמ' 36) נכתב, כי יש חוב קדוש על נותני הקבלות לברר דברים אחדים, וביניהם גילו של המקבל (ולא יסמכו לשום אברך טרם נמלאו לו י"ח שנה) והיותו נשוי. הוא מציין, כי רבנים גדולים

13. שמעון שורצפוקס, 'תקנות הקהילה היהודית בכפר אוני הסמוך למיץ משנת תקט"ו, אסופות, ח (תשנ"ד), עמ' שצא-שצב.

14. ישראל שציפנסקי, התקנות בישראל, כרך רביעי (ספר שלישי), ירושלים תשנ"ג, עמ' תנא.

15. התקנות בישראל, שם, הערה 48.

כתבו שלא ליתן קבלה לבחור, אם כי לפעמים סמכו בחור ת"ח לשחוט כמו שעשה הגי"ר יהונתן אייבשיץ. כוונתו לקבלה מחודשת שהעניק ר' יהונתן אייבשיץ לבחור מיזליץ בה' ניסן תקי"ט (1749 למניינם), כאשר הנ"ל איבד את כתב הרשאתו לאחר שהתמחה בערים אלטונא והמבורג זמן מה. ר' יהונתן אייבשיץ מפליג בשבחיו ואומר: 'שהוא שוחט ובודק מומחה וראוי לסמוך על שחיטתו ובדיקתו בלי פקפוק כלל. והלואי שיהיו כל שוחטים ובודקים בישראל בחורים בעלי תורה ולא יומסר הדבר לחסרי מדע בעוה"ר [בעוונותינו הרבים] אשר עוסקים בו כמצות אנשים מלומדה...' (השוחט והשחיטה, שם עמ' 34, הערה 43).

ר' יהושע אהרנברג (שו"ת 'דבר יהושע', בני ברק תשנ"ח, ח"ה, ס"י יג, עמ' כו) נשאל, אם רב יכול להיות שוחט, ואם רב צריך להיות נשוי.¹⁶ את השאלה מעלה מועמד (רווק) לרבנות, המזכיר שיש קפידא ידועה של רבי עקיבא איגר (סוף המאה ה-יח, ראשית ה-יט) על עיר שקיבלו עליהם רב שהוא בחור. ה'דבר יהושע' גם מציין, שבהיתרי הוראה שהוא עצמו מעניק, הוא נוהג לפרש שאין הרשות נתונה אלא לאחר הנישואין. מכל מקום, לעניין הקפידא של ר' עקיבא איגר הוא מציין, כי היא מתמקדת בבני עיר שמקבלים בחור לרב, ולא בבחור המתקבל על ידם, ולפיכך אין לחשוש 'במדינותינו דאין מקפידין על זה'. בעל שו"ת 'דבר יהושע' מורה לשואל, כי הוא רשאי לקבל את המינוי, עם הגבלות מסוימות.

קפידא זו של רבי עקיבא איגר הוזכרה בשו"ת 'תשובות והנהגות' לר' משה שטרנבוך (ירושלים תשנ"ז, ח"ג, ס"י רמא, עמ' רסג-רסד) לעניין שחיטה. השאלה שם היא אודות מינוי בחור כשוחט עופות במקום נידח שאין שם שוחט. בעל 'תשובות והנהגות' עונה:

החרדים לדבר ה' נהגו שלא לתת 'קבלה' לבחור שיהא שוחט, והטעם שלשחיטה צריך ירא שמים שבודק במתינות וישוב הדעת... ולפי"ז

16. ראה גם ר' יהושע אהרנברג, 'אם רב יכול להיות שוחט ואם רב צריך להיות נשוי', קובץ כתר הרבנות, זכור לאברהם (תשנ"ט), עמ' תסו.

בחור שעדיין אינו מיושב בדעתו רק פזיז ונחפז ואינו ראוי לבדוק במתינות, החמירו שלא ליתן לו לשחוט, ולא למסור לו קבלה.

בעל שו"ת 'תשובות והנהגות' מדבר אודות הנוהג (שהוא מכנה אותו 'חומרה') שלא למנות בחור כשוחט, בעקבות קפידת רבי עקיבא איגר, עקב הפזיזות וחוסר יישוב הדעת הקיים אצל בחורים, במקום שיש צורך ששוחט יבדוק במתינות. ברם למרות זאת ה'תשובות והנהגות' מתיר את המינוי, מכיוון שאף קפידתם של רבי עקיבא איגר ושאר גדולי עולם שלא לתת לבחור לשחוט תלויה במקום ובזמן, ובמקרה המדובר יש צדדים רבים להקל:

- א. **אין פרנסתו של הבחור כשוחט.** אין בידי הקהילה לשלם משכורת לשוחט קבוע, וכיוון שכך - אין לו טובת הנאה מכך.
- ב. **אין אפשרות כלכלית אחרת.** אין בידם להחזיק שוחט, ובקושי רב מצאו בחור זה.
- ג. **בני הקהילה עלולים לאכול טרפות.** אם ידחו אותו, עלולים רבים להיכשל ולאכול נבלות, ויכל חומרא שתחלתו להחמיר וסופו להקל - אינו חומרא.
- ד. **הבחור אינו גר שם בקביעות.** הבחור לא בא לגור שם, על כן, לכאורה, חוקי המקום אינם חלים עליו.
- ה. **הבחור ירא שמים.** הבחור ירא שמים עם קבלה, ואין עליו שמועה רעה.
- ו. **הבחור בוודאי ישא אישה בקרוב.** מום זה של בחרותו הוא מום עובר, שהרי בוודאי ישא אישה בקרוב, ואם כן המום אינו חמור כל כך.

לאור כל זאת מסכם בעל 'תשובות והנהגות', כי אין נכון לערער ולמנעו

מלשחוט. אם אדם פרטי יחפוץ לאכול משחיטת נשוי במקום מרוחק - תבוא עליו הברכה, אבל אין למנוע משאר בני העיר מלשחוט עופות אצל הרווק.

ר' חיים צבי מנהיימר, בעל שו"ת 'עין הבדולח' (ברוקלין תשמ"א, סי' י, עמ' 38), מחשובי תלמידיו של היחתם סופר, כותב בגנות שחיטת נערים קלי דעת, שאין לתת להם יד לשחוט, אך בדבריו אין התייחסות לעצם רווקותם. המהר"ם שיק (בשו"ת, יו"ד, תשובה א), גם הוא מחשובי תלמידיו של היחתם סופר, מביע דאגה נוכח מצב השחיטה הפרוץ בימיו, מצב שבו רבתה המכשלה, '... וכמעט פסקה חזקת כשרות מסתם ישראל. הוא מוסיף: גם מקצת רבנים ידם במעל הזה שנותנים יד לפושעים וידם פתוחה לקבל זקנים עם נערים המנוערים מן התורה ומצוות וליתן רשות לשחוט ולבדוק לכל שואל ומבקש...'. נוכח מצב זה מונה המהר"ם שיק דברים שצריך לוודא טרם הסמכת השוחט. יש צורך לוודא שהשוחט יודע ספר, ביחוד אצל 'נערים פנויים בלי אשה', שיש לחשוש אודות יראת-שמים שלהם. כוונתו היא שיש לוודא כי האיש למד טז שנים טרם הענקת הסמיכה, ושיהיה בעל התכונות הבאות: בעל ישוב הדעת והבחנה יתירה, גבר בגוברין, חריף, תקיף ובעל סמכותיות.¹⁷ ההשערה היא, כי זה הטעם שהשולחן ערוך אוסר לתת הרשאת שחיטה לפני גיל י"ח שנה. עם כל זאת, מצאנו כתב המלצה שנתן המהר"ם שיק לתלמידו ב"י באלול תרכ"ה (1865 למנינם), ומן הדברים עולה, שמדובר בבחור שאינו נשוי:

חין מליצתי יערב עבור תלמידי הבח[ור] המשכיל משה יעקב נ"י ממאטיוויטץ הלומד כעת פה והולך בדרך הישר והוא בן עניים ואין לו משען ומשענה וצרכי בני ישראל מרובים, ולזאת יהי נא לרצון

17. הסמ"ע מציין, שאז הוא גבר בגוברין. ברם גם בדיני ממונות הוכיח התומים, שבדיעבד דינו דין ואם כן גם כאן הקלו הפוסקים, כי 'הכל לפי מה שהוא איש, אם הוא חריף, ויש לו כוח גבורה, אין מקפידים שיהיה בן י"ח שנה.

אמרי פי לבקש עבורו להנותו במנה יפה ובכל מקום מדרך כף רגלו כדי שיוכל לישב וללמוד ויהי מכירו ברוך ותומכו מאושר. ולראי חתמתי שמי פה חוסט... הקי משה שיק...¹⁸

בחור זה קיבל גם את הסכמותיהם של ר' שלמה גנצפריד ושל ר' מנחם בן ר' מאיר אי"ש בחורף שנת תרכ"ו.

בספר 'תואר משה' לר' משה ליב סג"ל (ברוקלין תשנ"ג, הלי שחיטה, יו"ד, סי' ב, שאלה ת, דף כה ע"א-ע"ב) מוצגת טענה לפסול שוחט רווק, שהוא יותר מדיי 'בררן' בשידוכים, בטענה שהוא **נחשב כמומר (!)** לעניין מצוות 'פרו ורבו', ועל כן שחיטתו שחיטת מומר היא: 'נשאלתי ע"ד [על דבר] שוחט דמתא אי שהוא פנוי ואומר שאינו רוצה לישא אשה עד שיבוא לו אשה הראוי[ה] לו לפי דעתו, וכבר הגיע לשני[ם] הרבה, ונראה שנותן דעתו שיתנו לו הרבה מוהר ומתן לנדן ועכ"פ הרי מומר למי"ע [למצוות עשה] דפרו ורבו זה שנים אי"כ לשית הרמב"ם הרי הוא פסול לשחיטה. היתואר משה' דוחה את הדברים ועונה, שלפי הרמב"ם מומר למצווה אחת אינו פסול, רק שיש צורך לבדוק לו את הסכין. במקרה שלפנינו אף אם היה נחשב בחור זה למומר למצווה אחת, הרי זו עברה שנחשבת לקלה בעיני המון העם, שאינה מצריכה אף בדיקת סכין. מכל מקום, הבחור אינו נחשב למומר, כיוון שלא נהגו לכפות על האדם לשאת אישה בזמן הזה, ובפרט בחוץ לארץ.

ר' אלכסנדר גדליהו טכורש, השוי"ב בקהילת וולאצלאוועק (Wloclawek) שבפולין, מביא בספרו על הלכות שחיטה (עטרת חן, פיעטרקוב תרס"ה, סי' א ס"ק ד, עמ' 7) את דברי היתואר משה' אודות חשש שחיטת שוחט

¹⁸. 'שלושה מכתבים מגאוני ישראל, הדרום, מ (תשרי תשל"ה), עמ' 155. המהר"ם לא רק שמכנה אותו 'בחור', אלא מתייחס גם לעניותו ללא הזכרת עול אישה וילדים על צווארו, ומזכיר את היותו 'בן עניים' ללא משען, בבקשה להנותו על מנת שיוכל להתפנות וללמוד. עול משפחה על צווארו היה בוודאי מוסיף רושם של דחיפות להמלצה, ויש להניח שזה היה מוזכר, אם אמנם היה נשוי.

מבוגר שהוא רווק. ר' טכורש מוסיף ומציין, שמלבד העובדה שיש להחזיק אדם מבוגר שאינו נשוי ליקלי שאין בו יראת ה', הרי שיש להשוות עניין זה לאיסור של רווק ללמד תינוקות, שם הטעם לאיסור הוא החשש לעברה, משום שאמהות הילדים מביאות אותם למלמד. בדומה למלמד, גם אל השוחט מגיעות האמהות והשפחות, והחשש זהה לזה של מלמד רווק.

ר' יחיאל יעקב וויינברג דן בשו"ת 'שרידי אשי' (ח"ב, סי' א, עמ' א), האם ניתן למנות שוחט ובודק רווק, זאת בשל פניית רב בקהילת קניגסברג ששאל, אם ראוי לבני הקהילה למנות לשוחט ובודק של עופות לשעות שקודם הצהריים, רווק ירא שמים ומדקדק במצוות, כפי שאכן רצו למנות. הבעיה היא כי רב חשוב בקהילה מתנגד, בטענה ששו"ת 'מהר"ם שיקי' וידבר משה' אוסרים לתת קבלה לבחור שאינו נשוי. מצד שני, אנשי הקהילה וראשיה טוענים, שהקהילה אינה יכולה לממן שוחט בעל משפחה, בעוד שהבחור המועמד הוא מורה ללימודי קודש בתלמוד תורה, ומוכן לשחוט עופות ללא שכר.¹⁹ כמו כן אלו שאינם רוצים לאכול משחיטת רווק, יוכלו למסור את שחיטת העופות שלהם לשוחט והבודק הקבוע, השוחט בהמות ועופות בשעות אחר-הצהריים. בתשובתו מציין בעל ה'שרידי אשי', כי ישנו מנהג (שהוא מגדירו כ'סלסול', כלומר, חומרא יתרה) בארצות הונגריה, פולין וליטא למנות רק איש נשוי לשוחט, ואלו הטעמים לכך:

א. **יישוב הדעת וזהירות.** רק איש נשוי מיושב בדעתו, טהור במחשבתו ונוהר דיו לדקדק בדיני שחיטה.

19. על תפקיד משולב של שוחט ומלמד ראה ספרו של ראובן בונפיל, 'הרבנות באיטליה בתקופת הרניסאנס' (ירושלים תשל"ט, עמ' 106), ושם דברים אודות הקצבות ותשלומי קהל במקומות שונים באיטליה במאה ה-טז, ביניהם בקאסאל, שם שכרו מלמד תינוקות שיהיה גם שוחט ובודק ומסייע בשאר צרכי הקהילה, כגון חזנות, ושם נתפרט שכרו תמורת שירותו בשלהי המאה ה-טז (שנת שני"א ושנת שני"ו).

ב. **'שוחטי חולין בטהרה'**. יש הקבלה בין הזהירות לאכול חולין על טהרת הקודש לבין זהירות לשחוט על טהרת המחשבה של שחיטת קודשים.

ג. **נטייה לשיחה פסולה**. רווקים נוטים לענייני קלות ראש ושיחה פסולה.

לדברי בעל ה'שרידי אש', מנהג זה לא נתפשט בכל ישראל, ואין בעיה במינוי שוחט בחור, ולכן הדבר מותר בשל הטעמים הבאים:

א. **המנהג לא הונהג באשכנז ובארצות המערב**. להלן דברי בעל שו"ת 'שרידי אש': '... ברם, מנהג זה לא הונהג בארץ אשכנז ובשאר ארצות המערב, כידוע. ואף בקהילות של יראים מונים רבנים ושו"בים ושאר משמשים בקודש בחורים פנויים, מטעמים כלכליים. לפי שאין אנשי ארצות המערב רוצים להשיא את בנותיהם למי שאין לו פרנסה קבועה, ולכן קשה על המתעתדים לרבנות ולמשרות קודש למצוא זוג הגון עד שמצאו משרה קבועה ובסיס איתן לפרנסת משפחה. ודבר זה אי אפשר לשנותו, כי יסודו מושרש בתנאי החיים ובסדרי המשפחה של ארצות המערב.'

ב. **הפוסקים לא אסרו מינוי רווק**. מכיוון שהמנהג לא קיים ביארצות המערב - יצייתו שם לדיני השולחן ערוך והפוסקים, 'שמפיהם אנו חיים'. עפ"י החומרה המרבית שמצאנו בפוסקים, השוחט צריך להיות בן י"ח שנה, ועל פי דין אין שום איסור למנות בחור שאינו נשוי להיות שוחט ובודק. ה'שרידי אש' אף מסכם, 'לא למחות נגד מינוי השוחט הבחור ולא לעורר מחלוקת בין שתי קהילות חרדיות... והחוששים למנהג פולין יוכלו לשחוט אצל השוי"ב השני והכל על מקומו יבוא בשלום'.

- ג. **המנהג הוא להעדיף נשוי, אך לא לאסור רווק.** ראש הקהילה האמורה העיד, שלא נהגו אצלם מנהג **לאסור**²⁰ את המינוי של רווק לשו"ב קבוע, אף שנהגו בדרך כלל למנות איש נשוי, **והעדיפו** בעל משפחה על רווק, כדי לסייע לו בפרנסתו.
- ד. **המהר"ם שיק לא אסר מינוי רווק.** בעל שו"ת 'שרידי אשי' מציין, שאין בדברי המהר"ם שיק (בשו"ת מהר"ם שיק, יו"ד, סי' א, אות א) איסור כלשהו לתת 'קבלה' לרווק, ובכל מקרה לא נהגו כך, ואין להנהיג מנהג זה בכפייה.
- ה. **לבחור המועמד יש קבלות והסכמות מגדולי עולם.** בעל היתבואות שורי' (לעמברג תרמ"ד, סי' א, סעי' ל, דף טו ע"א) מציין, שיראוי שלא ליתן קבלה לפחות מבן חיי שנים שאז גברא בר דעת הוא ויודע להזהר אא"כ רואין בו שהוא קטן נראה כגדול בתורה וחרד ביראת ה', שאז יש להקל בו, וכן לבחור הממונה יש קבלות מגדולי רבני ליטא, שמעידים עליו שהוא ירא שמים ובקי בדינים.

דברי סיכום

מטעמים שונים הגבילו הפוסקים את גיל הממונה כשוחט. יש שהגבילו זאת לגיל י"ג, ט"ו, י"ח או עשרים שנה. באיטליה במאה ה-טז

20. אילו היה מנהג לאסור, הייתה עולה בעיה נוספת בשל המפורש בשולחן ערוך (יו"ד, א,יא), שאם הטילו הקהל חרם שלא ישחוט אלא טבת ידוע, ושחט אחר, יש אומרים ששחיתתו אסורה, ובש"ך (שם ס"ק לח) צוין, שאפילו בלא חרם אסור, כיוון שהקהל פסלו שחיתת הכול. אך אפילו במקום שיש ספק (אם נהגו) - נכתב בבאר היטב (אבן העזר סי' א סק"כ), כי לעניין מנהג במקום ספק - מעמידין על דין תורה. מכל שכן בשחיטת עופות, שהרבה מקילים לשחוט אף בלא עומד על גבו, גם במקום שבו קיים מנהג שלא לשחוט בהמות בלא עומד על גבו.

לערך, נערים ואף ילדים קטנים שימשו כשוחטים בעקבות תנאי המחיה המיוחדים באיזור. אך גם שם עם בוא הציבור האשכנזי, תיקנו תקנות כדי למנוע מינוי שוחטים צעירים מדיי. הדים ראשונים להסתייגויות ממינוי שוחט רווק נשמעים החל מן המאה ה-יח, אך במאה העשרים ישנם פוסקים המתירים למנות רווק - מנימוקים שונים.